Gizarte digital batean parte hartzea eta eragitea: benetan badugu erabakitzeko gaitasunik?

BizkaiaGarak eta Europe Direct Bizkaiak Igor Calzada eta Ainhoa Lasa bildu dituzte demokraziari, adimen artifizialari eta herritarren parte-hartzeari buruz hausnartzeko jardunaldi batean. Topaketak gizarte zibilaren eginkizuna birpentsatzera gonbidatu du, plataforma digitalen botere gero eta handiagoaren aurrean, eta parte-hartzea eragiteko benetako gaitasun bihurtzeko moduari buruzko galderak planteatu ditu.

Bilbo, 2026ko azaroaren 17a.

Gaur egun, eragiten diguten erabakietan parte hartzeko aukera gehiago ditugu, ala gure iritziak adierazteko kanal gehiago besterik ez? Nork erabakitzen du zer informazio jasotzen dugun, zer gaik hartzen duten lekua eztabaida publikoan eta zer aukera ditugun politika publikoetan eragiteko?

Horiek izan ziren BizkaiaGarak eta Europe Direct Bizkaiak Bilbon antolatutako «Gizarte digital batean parte hartzea eta eragitea» jardunaldian landutako galderetako batzuk. Bertan parte hartu zuten Igor Calzada Ikerbasqueko ikertzaile eta Euskal Herriko Unibertsitateko (EHU) irakasleak eta Ainhoa Lasa López unibertsitate bereko Konstituzio Zuzenbideko irakasle titularrak.

Topaketak gizarte-erakundeetako ordezkariak eta herritarrak bildu zituen, elkarren osagarri diren bi ikuspegi desberdin uztartu zituen hausnarketa-gune batean: teknologiaren bidez demokrazia nola eraldatzen ari den, eta benetan demokratikoa den parte-hartzea ahalbidetzen duten baldintza politiko, ekonomiko eta sozialak berrikusteko beharra.

Ahotsa izatetik eragina izatera: gizarte zibilaren erronka

Jardunaldiaren hasieran, Johana Etxezarraga BizkaiaGarako koordinatzaileak gizarte-erakundeek eta herritarrek dituzten erronken testuinguruan kokatu zuen eztabaida. Izan ere, gaur egun, elkarrizketa publikoaren, mobilizazioaren eta eragiteko gaitasunaren zati handi bat ingurune digitaletan ere garatzen da.

Azpimarratu zuenez, funtsezko galdera ez da soilik tresna berriak nola erabili, baizik eta nola lortu gizarte zibil antolatuak zein antolatu gabeak espazio horietan lekua izatea eta bizitza kolektiboari eragiten dioten erabakietan modu esanguratsuan parte hartzea.

Testuinguru horretan, gizarte-erakundeek erronka berriei egin behar diete aurre. Orain arteko eginkizunei —akonpainamendua, sentsibilizazioa, boluntariotza eta komunitatearen eraikuntza— gero eta beharrezkoagoak diren beste gaitasun batzuk gehitu zaizkie: ezagutza sortzea, politika publikoak interpretatzea, aliantzak eraikitzea, lidergo zibikoak sustatzea eta erakundeetan eragiteko gai diren proposamen kolektiboak egitea.

Oinarrizko kontraesan bat ere planteatu zuen: eragiteko, ezagutza, estrategiak eta baliabideak behar dira, baina nola saihestu profesionalizazio horrek parte hartzeko zailtasun handienak dituzten pertsonak eta kolektiboak kanpoan uztea?

Europako dimentsioa ere hasieratik egon zen presente. Gizarte-arazoek mugak gainditzen dituzte, eta tokiko ekimenek Europako mugimenduekin eta eztabaidekin bat egin dezakete. Hala ere, aukera horrekin batera, kezka ere badago gizarte zibilak egungo lehentasun politiko eta ekonomikoetan duen lekuaren inguruan.

Igor Calzada: kalea eta pantaila ez dira jada bi mundu bereizi

Igor Calzadaren lehen hitzaldiak algoritmoak, plataforma teknologiko handiak eta adimen artifiziala parte-hartzea eta erabakiak hartzeko moduak nola eraldatzen ari diren aztertu zuen.

Bere abiapuntua argia izan zen: ezin dugu jarraitu Interneten gertatzen dena gure kaleetan gertatzen denetik bereizten. Esperientzia digitalek eta presentzialek elkarri eragiten diote, eta gure harremanak, iritziak eta errealitatea ulertzeko modua baldintzatzen dituzte.

Calzadak «kutxa beltza» kontzeptua erabili zuen sistema digital askoren gardentasun falta azaltzeko. Informazioa hautatzen duten, gure arreta bideratzen duten eta gure erabakietan ere eragin dezaketen plataformak erabiltzen ditugu, haien funtzionamendua zehazten duten irizpideak behar bezala ezagutu gabe.

Adimen artifizialaren hedapenak galdera berriak sortzen ditu. Kontua ez da soilik zer eduki ikusten ditugun, baizik eta zer erabaki utz ditzakegun sistema automatizatuen esku, nork ezartzen dituen haien mugak eta nork hartzen duen erantzukizuna huts egiten dutenean.

Ikertzaileak ohartarazi zuen, halaber, administrazioen mendekotasun teknologikoaz eta datuak zein azpiegitura digitalak kontrolatzen dituzten enpresa handien esku dagoen botere-kontzentrazioaz. Horren aurrean, adimen artifizialaren gobernantza aurreratzailea defendatu zuen, teknologia ezarri aurretik arriskuak ebaluatzeko, gaitasun publikoak indartzeko eta

gardentasunerako, azalpenak jasotzeko eta erreklamazioak egiteko mekanismoak bermatzeko gai izango dena.

Gipuzkoako erakundeekin eta udalerriekin egindako ikerketa-lanetan oinarrituta, azpimarratu zuen eraldaketa digitala ezin dela aditu teknologikoen esku soilik utzi. Administrazioek, enpresek, gizarte-erakundeek eta herritarrek ere parte hartu behar dute.

Bere hitzaldiak hausnarketa bereziki garrantzitsua utzi zuen: konektatuta egoteak ez du parte-hartzea bermatzen, eta parte hartzeak ere ez du nahitaez erabakitzeko ahalmena izatea esan nahi. Benetako galdera da zer gaitasun dugun garapen teknologikoa interes publikoaren alde modu kolektiboan bideratzeko.

Ainhoa Lasa: berdintasun sozialik gabe ez dago benetako parte-hartze demokratikorik

Ainhoa Lasa irakasleak ikuspegi kritikoa eskaini zuen konstituzio-zuzenbidearen eta justizia sozialaren ikuspegitik. Bere hitzaldiak zalantzan jarri zuen digitalizazioa berez aurrerapen demokratikoa delako ideia.

Lasaren ustez, parte-hartzeaz hitz egiteko, lehenik eta behin, parte hartzea ahalbidetzen duten baldintza materialei buruz galdetu behar dugu. Desberdintasun ekonomikoek, pobreziak eta botere-harremanek sakon mugatzen dute pertsona askok erabaki kolektiboetan esku hartzeko duten gaitasuna, kanal teknologiko berriak egon arren.

Demokrazia ezin da kontsultarako prozedura formaletara mugatu, herritarren zati batek bere eskubideak osorik baliatzeko beharrezko baldintzak ez baditu.

Ikuspegi horretatik, ohartarazi zuen teknologiek aurretik zeuden diskriminazioak erreproduzitu eta areagotu ditzaketela. Algoritmoek erabiltzen dituzten datuak ez dira neutralak, eta gure gizarteetan dauden aurreiritziak eta desberdintasunak erabaki automatizatuetara eraman ditzakete.

Lasak pantailetatik harago begiratzera ere gonbidatu zuen, digitalizazioaren giza kostuak eta ingurumen-kostuak aitortzeko: mineralen erauzketa, energia- eta ur-kontsumoa, lan-baldintzak eta azpiegitura teknologiko jakin batzuek lurraldeetan eta komunitateetan dituzten ondorioak, bereziki Hego Globaleko herrialdeetan.

Europar Batasunari dagokionez, erregulazio digitalaren eta gizarte zibilaren parte-hartzearen arloko politikak ikuspegi kritikotik aztertu zituen. Zalantzan jarri zuen lehiakortasunaren eta merkatuaren ikuspegiak gizarte-eskubideen eta eskubide kolektiboen aurrean duen nagusitasuna, eta herritarren eginkizun politikoa

berreskuratzeko beharra defendatu zuen, zerbitzu digitalen erabiltzaile edo kontsumitzaile huts gisa hartzetik harago.

Bere planteamenduak justizia soziala jarri zuen eztabaidaren erdigunean: ez da nahikoa teknologiarako sarbidea demokratizatzea; beharrezkoa da botere-harremanak eta eraiki nahi dugun gizarte-ereduari buruzko erabakiak demokratizatzea.

Teknologiari, lurraldeari eta ekintza kolektiboari buruzko elkarrizketa

Hitzaldien ondoren, bi adituen eta publikoaren arteko solasaldiak planteatutako gai batzuetan sakontzeko eta kezka zehatzetara eramateko aukera eman zuen.

Interes berezia piztu zuen gaietako bat digitalizazioaren eragin materiala izan zen. Datu-zentroen energia-kontsumoak, baliabide naturalen erabilerak eta horiek komunitateetan dituzten ondorioek agerian utzi zuten erabaki teknologikoek erabaki publiko eta demokratikoak ere izan behar dutela.

Elkarrizketak bi ikuspegien arteko adostasunak identifikatzeko aukera eman zuen, bereziki eraldaketa digitalen gaineko kontrol kolektiboa berreskuratzearen garrantziari dagokionez, nahiz eta hori lortzeko ikuspegi desberdinak azaldu.

Calzadak erakundeek, ezagutza zientifikoak, enpresek eta gizarte zibilak parte hartuko duten deliberazio-guneak sortzea defendatu zuen, bereziki udal- eta lurralde-mailan. Lasak, berriz, erabaki horiek berriro eztabaida politikoaren erdigunera eramateko beharra azpimarratu zuen, baita gizarte-erakundeek algoritmoek erabiltzen dituzten datuen eta irizpideen definizioan ere parte hartzekoa.

Ekarpenik iradokitzaileenetako bat, hain zuzen ere, «algoritmoa negoziatzearen» ideia izan zen: bazterketa-egoeran dauden pertsonekin zuzenean lan egiten duten erakundeen ezagutza txertatzea, sistema automatizatuek diagnostiko osatugabeak edo erabaki diskriminatzaileak erreproduzi ez ditzaten.

Publikoaren aldetik ere gizarte-erakundeen eguneroko lanarekin lotura estua duen galdera bat sortu zen: nola eraiki kontakizun berriak, alternatibak sortu eta herritarrak mobilizatu, elkarrizketa publikoaren zati handi bat plataforma handiek kontrolatutako espazio digitaletan gertatzen denean?

Erantzunak hausnarketa partekaturako bide bat ireki zuen: topaketa, elkarrizketa eta ekintza kolektiboa berreskuratzea, gaur egun iritzi publikoa eraikitzen den espazio digitaletan esku hartzeari uko egin gabe.

Zer demokrazia eraiki nahi dugu?

Jardunaldiaren helburua ez zen behin betiko erantzunak ematea, herritarren parte-hartzearen etorkizunerako funtsezkoak diren galderak planteatzea baizik.

Nork erabakitzen du zerk merezi duen gure arreta? Nola bereiz ditzakegu informazio fidagarria eta manipulazioa? Zer erabaki gaude prest adimen artifizialaren esku uzteko? Nork hartzen du parte teknologien diseinuan, eta nor geratzen da kanpoan? Nola bermatu dezakegu berrikuntzek gizarte-beharrei erantzutea, eta ez soilik interes ekonomikoei?

Hitzaldietatik eta elkarrizketatik ondorio komun bat atera zen: **demokraziaren kalitatea ez da neurtzen eskuragarri dauden parte-hartze plataformen kopuruaren arabera, baizik eta pertsonek beren bizitzetan eragina duten erabakietan benetan eragiteko duten gaitasunaren arabera.**

Gizarte-erakundeentzat, horrek erronka bikoitza dakar. Alde batetik, gaitasun digitalak, ezagutza eta eragiteko ahalmena indartzea. Bestetik, beren balio nagusia denari eustea: pertsonekiko hurbiltasuna, gizarte-errealitateen ezagutza, loturak eraikitzea eta erantzun kolektiboak sortzeko gaitasuna.

Topaketak gogorarazi zuen, gainera, eraldaketa teknologikoak ez direla saihestezinak, ezta neutralak ere. Giza erabaki, erabaki politiko eta ekonomikoen ondorio dira eta, beraz, deliberazio demokratikoaren bidez eztabaidatu daitezke eta eztabaidatu behar dira.

Dena konektatzera bultzatzen gaituela dirudien une honetan, agian eginkizun garrantzitsuenetako bat da geure buruari galdetzea nola konektatu nahi dugun, zertarako parte hartu nahi dugun eta zer eraldatu behar dugun gure ahotsek benetako eragina izan dezaten.

Hausnarketa horrekin, BizkaiaGarak eta Europe Direct Bizkaiak amaiera eman zioten jardunaldiari. Topaketak berretsi zuen zein garrantzitsua den ezagutza akademikoa, erakundeen esperientzia eta herritarren kezkak elkartzeko espazioak sortzea, gure demokraziaren etorkizunari buruz modu kolektiboan hausnartzeko.